

СУТНІСТЬ ТА СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВОМ

Розглянуто деякі аспекти розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом. Акцентовано увагу на ролі і місці криміналістичної характеристики зазначених кримінально караних діянь у методиці їх розслідування.

Ключові слова: створення або утримання місць розпусти, звідництво, криміналістична характеристика, кримінальне правопорушення.

Постановка проблеми. Для того щоб розслідування злочину мало ефективний результат і злочинна діяльність була припинена, необхідно ще до початку досудового розслідування чітко уявляти модель вчиненого злочину. Тільки це дозволяє грамотно визначити конкретні процесуальні цілі розслідування, обрати способи доказування, спланувати і вчасно провести необхідні для цього слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії. Тому ефективне вирішення проблем, що розглядаються, можливе лише за умов вивчення, аналізу та узагальнення особливостей злочинів, пов'язаних з проституцією, систематизації знань про механізм і криміналістичну характеристику їх як різновидів об'єктів криміналістичної систематизації. Це, безумовно, сприятиме проведенню всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих Національної поліції у порядку, передбаченому КПК України, якісному проведенню слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, у діяльності слідчих органів і оперативних підрозділів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У закономірному процесі розвитку наукової думки криміналістична характеристика злочинів стала предметом досліджень та суперечок багатьох відомих учених. Значну увагу цій проблемі надавали Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, М.В. Салтєвський, І.П. Пантелеєв, М.О. Селіванов, В.Г. Танасевич, В.П. Бахін, В.К. Лисиченко, В.Ю. Шепітько, Н.І. Клименко, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічов, А.В. Старушкевич та ін. Але в їх роботах не розглядалася сутність та система криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Метою даної статті є дослідження криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом.

Виклад основного матеріалу. Злочин, як суспільно небезпечне діяння, вивчається окремими юридичними науками і саме тому його ознаки досліджуються та описуються залежно від потреб певної науки. Саме тому характеристика злочину в межах конкретної науки може бути кримінально-правовою, кримінально-процесуальною, кримінологічною, криміналістичною тощо. Перш ніж розпочати дослідження криміналістичної характеристики створення або утриманням місць розпусти і звідництва, належить стисло розглянути окремі наукові положення щодо теоретичної моделі криміналістичної характеристики злочину.

Водночас слід зазначити, що у свій час з'явилося окреме бачення щодо проблематики криміналістичної характеристики злочинів. Так, Р.С. Белкін досить критично висловився щодо практичного значення криміналістичної характеристики, зазначив, що криміналістична характеристика втратила своє значення в теорії криміналістики і практичній діяльності правоохоронних органів, не виправдала надій, які покладалися на неї вченими і практиками, і з реалії перетворилася на «фантом криміналістики» – ілюзію [2, с. 220-224].

У наукових працях багатьох криміналістів сучасний стан наукової розробки криміналістичної характеристики окремих видів злочинів знаходить як критичні зауваження, так і підкреслена її методична значущість, необхідність подальшого розвитку та вдосконалення її структури.

Проблема криміналістичної характеристики злочинів залишається актуальною в дослідженнях науковців-криміналістів, насамперед в Україні та Росії.

На думку О.Н. Колесніченка криміналістична характеристика злочинів – це система відомостей про криміналістично значимі ознаки злочинів даного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і служить побудові і перевірці слідчих версій для вирішення основних завдань розслідування [8, с. 30].

П.Д. Біленчук вважає, що криміналістична характеристика – це модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину [3, с. 359].

Криміналістична характеристика визначається як система відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами [10, с. 144].

На думку інших вчених, криміналістична характеристика – це своєрідна інформаційна модель, що являє собою якісно-кількісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [11, с. 252]. Безумовно, можна вести мову і про криміналістичні характеристики конкретних злочинів. В даному випадку буде вестись лише про обставини одного злочину, які можуть бути цілком нетиповими. Для науки криміналістики такі випадки, переважно, не становлять особливого інтересу, оскільки її прийоми та рекомендації розраховані саме на обставини типові, характерні для певних видів та груп злочинів.

Криміналістична характеристика, як кримінально-правова й кримінологічна, містить у собі інформацію про злочин у цілому, а також елементи, що його складають (об'єкт і об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону). На відміну від інших характеристик, вона являє собою, по-перше, систему тільки криміналістично значимих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для всіх видів злочинів. У межах певного виду вони можуть сприяти його розкриттю. По-друге, відомості про ознаки елементів злочину описують на якісно-кількісному рівні. Таким чином, підвищується практичне значення даної категорії криміналістики. Виходячи із цього, даний термін одержав поширення у практиці і науковій літературі [14, с. 32].

В.К. Гавло вважає, що «криміналістична характеристика злочину являє собою стислий й точний опис головних відмінних рис, якостей та ознак того чи іншого виду (групи) злочинів, структурну основу якого складають дані про механізм злочинного діяння в цілому із зазначенням місця, часу, способу підготовки, вчинення та приховування злочину, особи винного, характеру вини, мотивів і наслідків злочину, доказів, що є типовими, обставин, що сприяли вчиненню злочину. У криміналістичну характеристику входять, як зазначає вчений далі, фактичні дані, які вказують на те, що саме типово для даного виду (групи) злочинів і які його відмінності [4, с. 30]. На наш погляд, з В.К. Гавло належить цілком погодитись, оскільки одним із елементів криміналістичної характеристики злочину він вважає характер вини. Водночас це стосується кримінально-правової характеристики злочину, тобто предмета доказування, а криміналістична характеристика злочину повинна охоплювати всі його елементи.

Аналіз визначених понять криміналістичної характеристики дозволяє дійти висновку, що поряд із наявними відмінностями у визначенні понять, думки більшості авторів з питань про сутність й зміст криміналістичної характеристики злочину здебільшого співпадають.

Таким чином, більшість криміналістів сутність криміналістичної характеристики розуміють як систему (сукупність) криміналістично значимих ознак злочину або відомостей (інформації, даних) про такі ознаки [5, с. 98].

Водночас криміналістичній характеристиці, як будь-якій системі, властиві:

- 1) наявність структурних елементів;
- 2) зв'язок між елементами;
- 3) цілісність системи.

Криміналістична характеристика злочину як система виконує і певні функції:

- а) евристичну й пізнавальну (сприяє пошуку слідів й розкриттю злочину);
- б) організаційно-методичну (допомагає обрати відповідну методику розслідуван-

ня і організувати роботу у кримінальному провадженні);

в) оціночну (певною мірою допомагає правильно оцінити ознаки окремих версій у співставленні з типовими версіями) [12, с. 25-30].

В.В. Лисенко наголошує на значенні досліджуваної наукової категорії, говорячи, що вона має практичне призначення не лише у випадку встановлення типових зв'язків між її елементами. Вона може бути також ефективно застосована у діяльності слідчих органів за наявності нетипових особливостей окремих елементів чи зв'язків. Виходячи з наведеного, можна зазначити, що до змісту криміналістичної характеристики необхідно включати інформацію про злочини, яка має одиничні прояви. Такі нетипові прояви злочинної діяльності можуть мати поширення у майбутньому [13, с. 234], що ми підтримуємо.

Українські вчені-криміналісти П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко виділяють такі функції криміналістичної характеристики:

а) прикладна (полягає в тому, що інформація про типові ознаки та їх зв'язки впливає на хід розкриття та розслідування злочинів);

б) пізнавальна (полягає в тому, що криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину виділяє їх ознаки з навколишнього середовища і таким чином допомагає суб'єкту пізнавати об'єкт – злочин);

в) заміщення (полягає в тому, що правильно побудована криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину є інформаційною моделлю, а тому заміщає оригінал – вид (групу) або конкретний злочин – і тим самим допомагає їх краще пізнавати);

г) інформаційна (полягає в тому, що криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину не тільки відображає вихідну інформацію про об'єкт пізнання, а й допомагає отримати нову інформацію про нього);

д) прогностична (виявляється в тому, що на основі криміналістичної характеристики виду (групи) або конкретного злочину можна робити науково обґрунтовані прогнози);

е) організаційно-методична (полягає в тому, що криміналістична характеристика видів (груп) або конкретного злочину допомагає правильно вибрати методи розслідування і організувати роботу по кримінальній справі) [3, с. 366].

Стосовно наповнення елементами досліджуваної категорії у вчених немає спільної думки. Наприклад, і Н.С. Карпов визначає такі елементи криміналістичної характеристики:

- спосіб вчинення злочину;
- місце і обстановка;
- час вчинення злочину;
- знаряддя і засоби;
- предмет посягання;
- потерпіла особа;
- особа злочинця;
- сліди злочину (у широкому значенні)» [7, с. 268-269].

А вже Є.Ф. Єрмолович до її змісту включає відомості про способи вчинення злочину; обстановку (умови, місце, час та ін.) учинення злочину; використовувані знаряддя і засоби; обставини та умови, що сприяють учиненню злочину; особу злочинця; особу потерпілого; об'єкт і предмет злочинного посягання; мотиви і цілі злочину [6, с. 27-28].

У свою чергу, К.Ю. Назаренко серед елементів криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, виділила такі: 1) спосіб вчинення злочину; 2) обстановка злочину; 3) слідова картина; 4) особа злочинця [15, с. 25].

Знання сукупності типізованих у системі криміналістичної характеристики закономірно взаємопов'язаних елементів даного виду (групи) злочинів дозволяє слідчому у процесі розслідування конкретного злочину висунути обґрунтовані припущення про наявність інших елементів, тобто передбачити усю сукупність складових механізму підготовки, вчинення й приховування злочину, а також характеристику винної особи, як одного із найважливіших елементів.

По суті, криміналістична характеристика, що містить інформацію про певні елементи даного виду злочину й побудована на вивченні значного обсягу емпіричного матеріалу, становить специфічну модель злочинного діяння, що формується для вирішення спеціальних пізнавальних завдань, які вирішуються в межах розкриття та розслідування злочинів, й «оцінюється як ... достовірне знання з урахуванням того, наскільки часто

зустрічаються виділені ознаки. Модель спирається на інформацію про подію злочину, що вивчається, на попередній досвід і знання, і саме тому й сама стає джерелом знань» [1, с. 67].

Досліджуючи теоретичні положення криміналістичної характеристики та аналізуючи запропоновані ученими-криміналістами в юридичній літературі визначення поняття «криміналістична характеристика», вважаємо за можливе надати авторське трактування цієї наукової категорії стосовно виду злочинів, що розглядаються.

Криміналістична характеристика створення або утримання місць розпусти і звідництва – це результат наукового аналізу та узагальнення емпіричного матеріалу у вигляді систематизованого опису типових криміналістично значущих ознак, який надає можливість для ефективного виявлення та розслідування цього виду злочинів.

Аналіз поглядів провідних вчених-криміналістів на структуру криміналістичної характеристики дозволяє зробити висновок, що у кожному виді (групі) або конкретному злочині структура криміналістичної характеристики може конкретизуватися, змінювати свої параметри: якісний та кількісний склад криміналістично значимих ознак, зв'язки між ними; у взаємодію можуть вступати нові об'єкти або може змінюватися спосіб такої взаємодії [9, с. 365].

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень важливе значення має криміналістична характеристика. Криміналістична характеристика створення або утримання місць розпусти і звідництва – це результат наукового аналізу та узагальнення емпіричного матеріалу у вигляді систематизованого опису типових криміналістично значущих ознак, який надає можливість для ефективного виявлення та розслідування цього виду злочинів. Виходячи із слідчої і судової практики, вважаємо, що структуру криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, складають такі елементи: типові способи вчинення злочинів, обстановка вчинення злочинів, типова слідова картина, типова особа злочинця, типові мотиви та мета вчинення злочинів.

Бібліографічні посилання

1. Абрамин В. Н., Гамалеев И. А., Чурилов С. Н. Альбом схем по криминалистической методике. Москва: ВКИ, 1989. 268 с.
2. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва: Норма, 2001. 240 с.
3. Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. Криміналістика: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
4. Гавло В. К. К вопросу об актуальных направлениях развития криминалистической методики и тактики расследования. *Актуальные направления развития криминалистической методики и тактики расследования*: материалы расширенного заседания Ученого совета Всесоюзного института по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. Москва, 1978. С. 27–32.
5. Герасимов И. Ф. Криминалистические характеристики преступлений в методике расследования. *Методика расследования преступлений*: материалы научн.-практ. конф. Москва: Всесоюз. ин-т по изучению причин и разработки мер предупреждения преступности, 1976. С. 96–98.
6. Ермолович В. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Минск: Амаляфея, 2001. 304 с.
7. Карпов Н. С. Криміналістична характеристика торгівлі людьми. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15). С. 268–273.
8. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1967. 27 с.
9. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология: учеб. пособие. Харьков: Консум, 1999. 156 с.
10. Копылов И. А. Следственная ситуация и тактическое решение: учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД СРСР, 1988. 24 с.
11. Кузина С. М. Некоторые аспекты деятельности следователя, связанные с предупреждением и пресечением преступлений. *Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями*: материалы 2-й Междунар. конф. Барнаул, 2004. С. 73–74.
12. Кучанська Л. С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2007. 212 с.
13. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (Теорія та практика): монографія. Київ: Логос, 2004. 324 с.
14. Лисовцева В. М. Судебно-психологическая экспертиза: учеб. пособие. Саратов: СГАИ, 2002. 38 с.

15. Назаренко К.Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Дніпро, 2016. 218 с.

Надійшла до редакції 23.03.2018

SUMMARY

Kyryukha D.Ye. Nature and system of forensic description of crimes related to establishment or running of brothels and pimping. The article deals with of some aspects of the investigation of criminal offenses on the facts of creating or running brothels and procuring for fornication. The emphasis is placed on the role and place of forensic characteristics of these criminal acts in the method of their investigation.

The structure of the forensic characterization of crimes related to the establishment or running of brothels and pimping consists of the following elements: typical methods of committing crimes, the situation of crimes, a typical trace picture, the typical person of the offender, typical motives and the purpose of committing crimes.

Keywords: *creating or running brothels, criminalistic characteristic, crime situation, criminal offense.*

УДК 343.985

Коцюба С.А. ©

здобувач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-178-182

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛІДОВОЇ КАРТИНИ У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

У статті досліджується слідова картина у кримінальних провадженнях щодо незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю. Автором зазначається, що під час судового розслідування слідчого цікавить не термінологічне значення досліджуваних об'єктів, а їх змістове наповнення, котре повинно мати сукупність слідів (матеріальних та ідеальних), що були залишені під час вчинення злочину, тому на погляд автора у науковій дискусії більш прийнятним є термін слідова картина а не слідова обстановка. Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю має істотне значення під час розслідування цих злочинів, оскільки дозволяє слідчому заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі розслідування. Слідова картина відіграє важливу роль і набуває особливого значення, коли між нею і іншими елементами криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів при наявності низки відомих.

Ключові слова: *вогнепальна зброя, криміналістична характеристика, незаконне заволодіння, слідова картина.*

Постановка проблеми. Центральним елементом криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю є слідова картина кримінального правопорушення. Слідова картина тісно переплітається із такими елементами криміналістичної характеристики як спосіб учинення злочину та його обстановка. Це зумовлено тим, що слідова інформація залишається в конкретній обстановці після вчинення суспільно небезпечного діяння. Завдяки дослідженню цієї інформації можливе встановлення безпосереднього способу учинення незаконного заволодіння зброєю. Детальне вивчення слідової картини злочину дозволяє слідчому швидко висувати версії стосовно злочинної події, зібрати вичерпні дані про особу злочинця, встановити об'єктивні дані під час розслідування незаконного заволодіння вогнепальною зброєю.

Слідова картина відображає в матеріально фіксованій формі усі обставини досліджуваної злочинної події, що належать до предмета доказування і представляють сукуп-